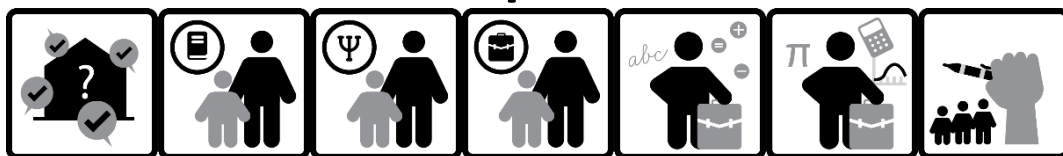

Odborné postupy

v pedagogickej a poradenskej praxi

**Deti/mladiství s problémami
v kariérovom vývine
Kariérové poradenstvo pre žiakov
so ŠVVP – zrakové postihnutie**

Kompetenčný rámec:

ZARIADENIE/A	CPaP
ODBORNÝ ZAMESTNANEC/CI	Špeciálny pedagóg, psychológ, kariérový poradca
VEKOVÁ KATEGÓRIA	2. stupeň ZŠ, študenti SŠ
FORMA	Skupinová
VYPRACOVAL/A	PaedDr. Jozef Hlubovič
DÁTUM	12/2021
KONZULTANT/KA	Mgr. LENKA ČIGAŠOVÁ

Kariérové poradenstvo pre žiakov so ŠVVP – zrakové postihnutie

Úvod do problematiky

Pojmy týkajúce sa kariéry a profesie sa objavujú aj v odbornej literatúre. Ide predovšetkým o kariérové a profesijné poradenstvo, profesijnú orientáciu, prvú smerovú voľbu, poradenstvo k (pri) voľbe povolania.

Podľa modernej definície, ako ju uvádza Hargašová(2014), kariéra je nepretržitý sled kratších či dlhších období, v ktorých nadobúdame životné a pracovné skúsenosti, vedomosti a zručnosti, hľadáme svoje príležitosti, realizujeme pracovné činnosti, žijeme v rôznych formálnych a neformálnych skupinách a plníme rôzne sociálne roly v priebehu celého života. Kariéra odráža vonkajšie príležitosti, individuálne možnosti, osobnostné predpoklady, vedomé rozhodnutia a uprednostnenia istých aktivít s ohľadom na vonkajšie príležitosti, prevzatie sociálnych úloh v súlade s vlastnými potrebami, hodnotami a životnou filozofiou.

Kariérové poradenstvo predstavuje komplexnú odbornú pomoc človeku pri riešení jeho rozmanitých vývinových úloh, situácií a pri realizácii jeho potrieb vo sfére práce, zamestnania, povolania, vrátane vzdelávania a odbornej prípravy. Predstavuje systémový vývinový prístup k človeku počas životnej cesty.

Poradenstvo predstavuje proces/činnosť, ktorým/-ou vyškolený odborník poskytuje záujemcovi informácie, ktoré potrebuje na riešenie konkrétnej životnej situácie, odovzdáva mu vedomosti nevyhnutné pri riešení aktuálneho problému, umožňuje mu získať vhodné zručnosti a kompetencie v prekonávaní životných prekážok.

Za kariérového poradcu je možné považovať každého, kto sa podieľa na procese profesionálnej prípravy a formovania profesionálnej orientácie žiakov. Budú to v prvom rade: kariéroví poradcovia, výchovní poradcovia, učitelia, školskí psychológovia, školskí špeciálni pedagógovia, poradenský pracovníci, sociálni pedagógovia.

Individuálne poradenstvo je možno označiť ako vzájomný vzťah klienta a poradcu, pričom poradca významne pomáha klientovi poznať sám seba, svoje okolie, pozíciu v spoločnosti. Podporuje rozvoj klientovej osobnosti, nadobudnutie, rozšírenie a prehĺbenie jeho kompetencií. Individuálne poradenstvo v oblasti kariéry je tu vnímané ako podpora celkového rozvoja žiakovej osobnosti a hľadanie možností životného uplatnenia sa vo vzájomnej interakcii medzi žiakom a poradcom.

Skupinové poradenstvo využíva prvky skupinovej dynamiky, získavanie vedomostí a praktických zručností na základe osobných skúseností v interakciách medzi účastníkmi skupiny. Využíva spätnú väzbu a zážitkové učenie. Obsahová náplň vychádza zo špecifických potrieb žiakov a v oblasti profesijného poradenstva sa zameriava na cieľ rozvoja ich kľúčových kompetencií v oblasti rozhodovania sa a uplatnenia sa v profesijnej budúcnosti.

Pre mnohých žiakov so špeciálnymi výchovnovzdelávacími potrebami (ďalej len ŠVVP) nie je jednoduché nájsť si zamestnanie, ale je dôležité, aby videli svoje šance a poznali svoje možnosti. K dosiahnutiu perspektívneho uplatnenia sa na trhu práce by malo prispieť absolvovanie kvalitného vzdelania.

Cieľom edukácie mládeže so zrakovým postihnutím (ďalej len ZP) je ich príprava na plnohodnotné uplatnenie sa v pracovnom a spoločenskom živote, t.j. príprava na budúce povolanie a riešenie problémov, ktoré by s touto prípravou mohli súvisieť. Výber vhodných metód, prostriedkov, foriem a organizácie vzdelávania pomôže zmierniť dôsledky postihnutia a vytvoriť tak priestor pre tvorivú činnosť žiaka aj pedagóga.

Porucha videnia obmedzuje príjem a spracovávanie informácií, ako aj samostatný pohyb a z toho vyplývajúce prirodzené získavanie informácií o okolí jedinca. Záleží potom na kľúčových kompetenciách

jedinca, jeho schopnostiach a zručnostiach, ako dokáže zrakové funkcie reedukovať alebo chýbajúce videnie kompenzovať.

V praktickom živote majú vplyv na samostatnosť dieťaťa/žiaka a jeho pracovné schopnosti tieto faktory:

- psychosomatické ťažkosti – ich dopad na kognitívne procesy,
- nedostatočná stimulácia, motivácia dieťaťa/žiaka,
- nízke sebahodnotenie dieťaťa/žiaka,
- rodinné zázemie - spolupráca, očakávania.

Príprava mládeže so ZP prebieha buď integrovane v školách bežného typu, alebo v školách pre zrakovo postihnutých. Významnou bariérou účasti na ďalšom vzdelávaní nevidiacich a slabozrakých je vzdialenosť vzdelávacích inštitúcií a dopravná náročnosť. Zrakovo postihnutí žiaci dopravnú náročnosť uvádzajú ako hlavný dôvod neúčasti na vzdelávacích aktivitách (projekt Sizar 2010).

Základné princípy

Súčasnosť ponúka žiakom so zdravotným postihnutím netradičné povolania. Pre ich úspešné etablovanie sa na trhu práce je potrebná kvalitná práca kariérového poradcu v procese poradenstva, pre ktorého je dôležité:

Oboznámenie sa s postihnutím, druhom a stupňom narušenia, znevýhodnenia žiaka, ako aj jeho individuálnych špecifik:

- poznanie aktuálneho zdravotného stavu žiaka a jeho konkrétnych fyzických predpokladov,
- poznanie dôsledkov postihnutia, narušenia či akéhokoľvek znevýhodnenia na psychiku žiaka,
- oboznámenie sa s informáciami o prognóze jeho vývinu alebo stavu,
- zistenie všeobecných a profesijných záujmov a predstáv žiaka a ich trvácnosti,
- identifikovanie psychických predpokladov žiaka – všeobecných aj tých, ktoré súvisia s tým-ktorým konkrétnym povolaním,
- poznanie dosiahnutej úrovne školských vedomostí a zručností žiaka v nadväznosti na jeho intelektové schopnosti,
- poznanie dosiahnutej úrovne sociálnych zručností a kompetencií žiaka,
- poznanie predstáv rodičov žiaka o budúcnosti svojho dieťaťa,
- oboznámenie sa s kompenzačnými nástrojmi, formami kompenzácie dôsledkov zdravotného postihnutia.

Ciele

Cieľom kariérového poradenstva pre žiakov so ŠVVP je pomôcť im zorientovať sa na trhu práce a objaviť v sebe vlastný potenciál. Pomôcť im hľadať uplatnenie v živote, ich vlastnú možnosť životného šťastia. Umožniť im mať pocit, že sú prospešní, užitoční, sebestační a finančne nezávislí.

Cieľom odborného postupu je ponúknuť kariérovým poradcem návrh programu sociálnych a komunikačných zručností pre individuálnu a skupinovú prácu so ZP uchádzačmi o zamestnanie.

Na dosiahnutie stanoveného cieľa kariérového poradenstva je potrebné uskutočniť:

- Oftalmologickú diagnostiku, ktorej cieľom je stanovenie diagnózy a prognózy zrakových schopností, optimálne na najbližšie obdobie štyroch rokov.
- Psychologickú diagnostiku ZP žiaka, zameranú na stanovenie diagnózy v oblasti psychického stavu, vývinovej úrovne v jednotlivých oblastiach. U žiakov ide najčastejšie o stanovenie intelektovej úrovne, stanovenie, či ide o deficit zrakového vnímania a s tým spojené zmeny CNS, identifikovanie zvláštnosti osobnosti jednotlivca, určenie príčin odchýlky vývinu od vekovej normy.
- Špeciálnopedagogickú diagnostiku, ktorá je zameraná na určovanie špeciálnopedagogickej diagnózy a prognózy s následným definovaním potrieb a špeciálnopedagogických postupov, s cieľom vypracovania návrhu na primeraný spôsob výchovy a vzdelávania jednotlivcov so ŠVVP.

- Kariérovú diagnostiku, jej hlavnou úlohou je poskytnúť východiskový bod, ktorý sa týka úvah o ďalšom vzdelávaní a rozvoji kariérovej cesty klienta v procese rozhodovania.

Využitie adresných diagnostických metód prinesie poradcovi dostatok informácií a pomôže jemu a klientovi v procese poradenstva k uskutočneniu, resp. neuskutočneniu istých rozhodnutí, ktoré môžu byť v živote klienta veľmi dôležité.

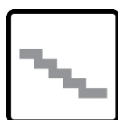
- Diagnostiku postojov rodičov k možnosti zamestnania svojich detí. Jej cieľom je zistiť očakávania, možnosti podpory a motivácie k zamestnaniu ich dieťaťa. Rodičia často bývajú bariérou/ prekážkou pri rozvoji kariérových ambícií svojich detí so zrakovým postihnutím. Ich skúsenosti z minulosti a predsudky môžu byť pre žiaka, zaradeného do programu kariérového poradenstva, demotivujúce.

Zaradenie žiakov do programu rozvoja komunikačných zručností. Na základe vyššie vykonaných diagnostík je žiak zaradený do programu skupinového poradenstva.

Adaptácia materiálov do prístupnej formy. Poradca resp. tím poradcov pre daný program zabezpečí adaptáciu vzdelávacích a podporných materiálov prístupných pre členov skupiny.

Odporúčania pre ďalší rozvoj zručností v priestorovej orientácii, v práci s informáciami, v sebaobslužných činnostiach.

Postup činnosti

Zdravotne postihnutý jednotlivec si potrebuje osvojiť nielen zamestnanecké zručnosti, ale aj množstvo kompenzačných zručností nevyhnutných na odstránenie alebo zmiernenie dôsledkov zdravotného postihnutia. V kariérovom poradenstve má nezastupiteľnú úlohu rozvoj komunikačných zručností v skupine zrakovo postihnutých žiakov. Znížená interakcia s rovesníkmi, s intaktnou spoločnosťou im prináša nižšiu citlivosť pre zvládanie bežných situácií. Nevidiaci a ťažko zrakovo postihnutí žiaci sú často menej zruční v bežných komunikačných situáciách. Na komunikačných partnerov môžu pôsobiť nekompetentne až rušivo. Rozvoj komunikačných zručností má nenahraditeľné miesto pri rozvoji kariéry a uplatnení sa na trhu práce.

Diagnostický proces

Pre zaradenie žiaka do programu komunikačných zručností je nevyhnutné zohľadniť oftalmologickú diagnostiku, ktorá poradcovi napovie kariérové možnosti žiaka. Poradca spolupracuje so špeciálnym pedagógom pri interpretácii výsledkov psychologickej a špeciálnopedagogickej diagnostiky. Špeciálnopedagogická diagnostika popíše dôsledky oslabenia alebo úplnej straty zraku, výchovnovzdelávacie potreby žiaka. Realizuje sa vo viacerých oblastiach: Oblasť používania zraku, sluchu, hmatu, integrácie zmyslov; Oblasť vyšetrenia funkčného zraku; Oblasť sluchového vnímania; Oblasť orientácie a mobility; Oblasť sebaobsluhy; Oblasť používania optických a kompenzačných pomôcok.

Diagnostika kariérneho rozvoja ZP žiaka

U žiaka so zrakovým postihnutím je potrebné uskutočniť diagnostiku záujmov, zisťovať a posilňovať silné stránky v prospech budúcej kariéry. Žiaci so zdravotným postihnutím by mali poznať úroveň svojich zručností v samostatnosti, potrebných pre trh práce. Diagnostika je ďalším zo zdrojov informácií o ich schopnostiach a perspektívach. Môže upozorniť na skryté, neuvedomované či vytesnené stránky osobnosti, spresňuje sebaobraz a možnosti ďalšieho vzdelávania i kariérneho rastu.

K základným diagnostickým nástrojom v kariérnom poradenstve zrakovo postihnutých žiakov patria rozhovor, pozorovanie, transakčná analýza, bilančná diagnostika, adaptované dotazníky, egogram, SWOT analýza.

Podľa oblasti diagnostikovania je dôležité sa zamerať na profesionálnu orientáciu, na diagnostiku záujmov, na potreby ZP žiaka, na osobnosť, na diagnostiku schopností, na výkon a inteligenciu.

Poradca v individuálnom poradenstve realizuje stretnutia s cieľom diagnostiky záujmov žiaka a jeho možnosti vyplývajúce z dôsledkov zdravotného postihnutia. Prvotný kontakt poradcu so žiakom je veľmi dôležitý, z dôvodu vytvorenia dôvery a prijatia.

Prvé stretnutie by sa malo uskutočniť v prirodzenom prostredí žiaka, a to v škole za účasti pedagóga žiaka, resp. pedagogického asistenta. Poradca vedie riadený rozhovor o záujmoch žiaka, s využitím dotazníkov profesijnej a študijnej orientácie. Poradca spolu so žiakom hľadajú odpovede na nasledujúce otázky:

- Majú záujmy žiaka potenciál pretrvať dlhodobo?
- Bude žiak daný záujem/záujmy rozvíjať?
- Ako ovplyvnia dôsledky zdravotného postihnutia rozvoj daných záujmov?
- U žiaka sa zisťujú i postoje rodičov k jeho záujmom.
- Ako vidia rodičia posilňovanie záujmov u svojho dieťaťa v prospech budúcej kariéry?
- Kedy žiaka vnímajú druhí (učiteľ, spolužiaci, rodičia, súrodenci, starí rodičia) ako zapáleného a nadšeného?
- V akej činnosti žiak vidí zmysel? Aké sú jeho hodnoty, ku ktorým sa hlási?
- Vedia si rodičia predstaviť svoje dieťa v daných činnostiach vzhľadom na zdravotné obmedzenia?
- Je nejaká osoba, alebo skupina osôb, ktorá žiaka vníma inak?
- Ako sa žiak sám hodnotí, dokáže pomenovať svoje silné a slabé stránky?

Poradca so žiakom realizuje rôzne diagnostické techniky a testy osobnosti a záujmov, pri ktorých je dôležitá adaptácia a primeranosť vo vzťahu k schopnostiam vnímania žiaka.

Technika 9 životov. Počas tejto techniky si poradca so žiakom zvolí, či dané životy bude prezentovať formou obrázkov (karty) alebo obrázkov na PC alebo len prerozpráváním bez vizuálnych podnetov. Pri realizácii rôznych online testov je nevyhnutné, aby si poradca overil schopnosť žiaka vnímať daný test, či mu primerane rozumie. V prípade zrakového postihnutia je vhodné, aby daný test žiakovi čítal poradca a zaškrtoval dané položky. Pri zrakovo postihnutých deťoch môže byť problematická práca s myšou.

Ďalšia etapa by mala byť zameraná na žiakove zručnosti potrebné pre ďalšie vzdelávanie na strednej škole, prípadne pri uplatnení sa na trhu práce.

Žiak prezentuje svoje úspechy v samostatnosti, čo sa mu podarilo, na čo je hrdý:

- v orientácii - dochádzka do školy, orientácia v škole, v okolí domu, v obchode, nákupnom centre,
- v sebaobsluhy - jedenie, príprava pokrmov, upratovanie, osobná a bytová hygiena,
- v práci s informáciami - čítanie a písanie,
- v práci s kompenzačnými pomôckami - vlastníctvo kompenzačných pomôcok.

Žiak pomenúva situácie, v ktorých potrebuje pomoc/asistenciu, ktoré činnosti sám nezvláda.

Aká je jeho predstava o fungovaní na strednej škole prípadne na internáte, ako bude dochádzať do školy, na internát, ako bude realizovať prípravu na vyučovanie.

Nasledujúca časť diagnostiky by mala byť zameraná na informačné zdroje žiaka, z ktorých čerpá pri úvahách o štúdiu na strednej škole. Žiak prezentuje svoje informačné zdroje o povolaniach a stredných školách.

Poradca zisťuje, ktoré sú dominantné informačné zdroje žiaka, ktoré webstránky navštevuje, kde si hľadá informácie o stredných školách a povolaniach. Rozhovory sa vedú aj o konkrétnych povolaniach, kde pracujú zrakovo postihnutí občania, či tieto povolania dokážu naplniť očakávania žiaka. Poradca ponúka informačné zdroje, vzdelávacie zariadenia, ponúka vhodné oblasti povolání z hľadiska možnosti vyplývajúcich zo zdravotného postihnutia.

Diagnostika podpory rodičov

Súčasťou kariérovej diagnostiky a poradenstva by mali byť rodičia žiakov so ŠVVP, žiakov so zrakovým postihnutím. Rodičia podľa výskumov ovplyvňujú svoje deti pri výbere povolania až v 75%. Často si nevedia predstaviť povolania, v ktorých by ich deti dokázali byť úspešné. Znížená informovanosť v intaktnej spoločnosti o možnostiach kariérového uplatnenia handicapovaných spoluobčanov môže viesť k nesprávnemu nastaveniu opatrení k zamestnávaniu týchto občanov. Na základe týchto faktov to môže u rodičov detí s postihom spôsobovať nižšiu motiváciu pomôcť im zamestnať sa. Rodičom by mali byť predstavené vhodné povolania, v ktorých sú zamestnaní občania so zdravotným znevýhodnením. Legislatíva umožňuje občanom znevýhodneným na trhu práce využívať prostredníctvom ÚPSVaR rôzne nástroje podpory – finančné a technické.

Kariérové poradenstvo

Proces rozhodovania sa žiaka pri výbere adekvátneho zamestnania súvisí s jeho schopnosťou orientovať sa v explózii informácií, v schopnosti ich rozumieť. Pre efektívny výkon budúceho povolania je potrebné rozvíjať u žiakov kľúčové kompetencie - kompetencie vymedzujúce spôsobilosť mladého človeka preukázať vedomosti, zručnosti, schopnosti v praktickej činnosti.

Rozvíjanie komunikačných a sociálnych zručností je jedným zo základných kľúčových kompetencií žiakov so ŠVVP. Cieľom je vytvorenie, rozvíjanie komunikačnej schopnosti s vyjadrením potrieb, nadväzovanie kontaktov, výmena informácií a schopnosť prispôsobenia vlastného správania v rôznych krízových situáciách.

Zámerom programov rozvoja komunikačných zručností je rozširovanie funkčnej komunikácie v oblastiach :

1. žiadanie potrieb
2. požiadanie o pomoc
3. získavanie informácií
4. vyjadrovanie pocitov
5. vyjadrovanie prosociálnych postojov,
6. reakcie na správanie iných ľudí, kritiku, pridelenie úloh.

Adaptácia vzdelávacích materiálov

Pred začatím aktivít programu rozvoja sociálnych a komunikačných zručností je potrebné pripraviť materiály v elektronickej, auditívnej a taktilnej forme. Je veľmi dôležité, aby dané materiály žiaci dostali vopred, pred danou aktivitou. Teoretické materiály je vhodné predkladať žiakom v elektronickej forme, aby si ich mohli čítať za pomoci elektronických zariadení - PC, tablet, MT. Poradca by mal brať do úvahy preferenciu používania digitálnej techniky žiakmi, preto by dokumenty mali byť vo formátoch docx, pdf. V prípade používania obrázkov v materiáloch, tie by mali byť popísané. Súčasťou programu sú aj materiály v tlačenej forme, vo zväčšenom písme, v braillovom písme pre úplne nevidiacich. Predkladané pracovné listy, napr. dotazníky, tabuľky, grafy by mali byť prispôbolené žiakom podľa ich možností vnímania. Poradca zväží potrebu predkladať žiakom pracovné listy niekoľko dní predtým, na konci predchádzajúcej aktivity, aby sa žiaci mohli s obsahom zoznámiť vopred.

Program rozvoja komunikačných zručností

Názov: Program rozvoja komunikačných a sociálnych zručností pre žiakov so zrakovým postihnutím

Cieľová skupina: žiaci II. stupňa ZŠ, žiaci SŠ so zrakovým postihnutím (slabozrakí, nevidiaci, žiaci so zvyškami zraku).

Cieľ: Zvýšiť úspešnosť ZP žiakov pri uplatnení sa na trhu práce.

Špecifické ciele: rozvoj sociálneho správania, schopnosti začlenenia sa do kolektívu intaktných, nadväzovania a udržiavania vzťahov, zotrvania v spolupráci na úlohách.

Časová dotácia: školský rok – 1x týždenne v rozsahu 90 minút. Kariérový poradca si môže dané aktivity upraviť, pracovať so žiakmi verbálne alebo písomne. Jednotlivé bloky je možné prispôbiť vekovej štruktúre žiakov, niektorým etapám venovať viac času na precvičovanie, niektoré časti ponúkať ako teóriu.

Metódy: prezentácia, fixácia, rolové hry, pozorovanie, rozhovor, riadený rozhovor, swot analýza, syntéza, individuálna a skupinová práca, skupinová dynamika, rozmrazovanie, kvasenie, tenzia, kohézia, produkcia, dynamika, brainstorming, autodiagnostika.

Štruktúra programu:

Vzájomné predstavenie sa lektorov a účastníkov

Táto aktivita je dôležitá pre žiakov bez kontroly zraku z dôvodu vnímania druhého inými senzorickými kanálmi. Je zameraná na psychickú a sociálnu stabilizáciu klientov v skupine (napr. technika kto som, kde som, kam kráčam; technika – pozitíva a negatíva mojej problémovej situácie).

1. Očakávania

V tejto časti účastníci prezentujú svoje očakávania od programu, problémy v interakcii v kolektíve rovesníkov, spolužiakov, v interakcii s dospelými, cudzími. Táto časť programu napovie poradcovi, či sú aktivity programu nastavené správne, či ich poradie, obsah a rozsah nie je potrebné prispôbiť cieľovej skupine. Poradca by mal reagovať na neprimerané očakávania, ktoré program nemôže naplniť, aj na obavy, ktoré môžu byť rozptýlené.

2. Sebapoznávanie, autodiagnostika

V živote majú žiaci zabehnuté tvrdošijné vnímanie seba samého, aj tých druhých, je potrebné naučiť ich byť pri vnímaní citlivejšími. Pomôcť im, aby svoj obraz v sebe podriadili kontrole, aby sa dokázali pozrieť na seba vlastnými očami, aj očami tých druhých a aby pohľad druhých porovnávali so sebaobrazom.

Táto časť má prispieť k pomenovaniu silných a slabých stránok jedincov zaradených do programu. Môže sa realizovať:

- Swot analýzou, kde si žiaci postupne do štyroch polí, resp. na štyri papiere popíšu svoje silné, slabé stránky, príležitosti a ohrozenia. Je dôležité, aby sa účastníci o tom rozprávali, vzájomne si zdieľali jednotlivé časti.
- Vlastnou inventúrou - môže sa realizovať technikami: moje zdroje síl, pozitívna skúsenosť.

3. Intuícia a jej význam v sebahodnotení

V tejto časti sa účastníci oboznámia s intuíciou, ako s ňou môžu pracovať. Intuícia môže byť podmienená skúsenosťou a hrá významnú úlohu v živote nevidiacich so zníženou vizuálnou spätnou väzbou. Intuíciu môžeme rozvíjať a trénovať. Zaručený návod na to neexistuje. Žiaci sa môžu naučiť, ako sa naladiť na svoj vnútorný hlas a ako ho rozoznať.

4. Charakteristika a typológia osobnosti, temperament

V tomto bloku sa žiaci oboznamujú s temperamentom, zrealizujú si test na temperament. Je to jedna zo základných charakteristík osobnosti, a preto by už deti mali poznať svoj typ temperamentu. Žiaci v základnej škole by ho mali vedieť využiť, korigovať a naučiť sa s ním pracovať.

5. Charakteristika dobrého pracovníka

Na základe typológie osobnosti žiaci diskutujú o rôznych typoch osobnosti v jednotlivých povolaniach. Ktorá osobnosť môže byť vhodná pre jednotlivé profesie, jednotlivé kariérne pozície.

6. Motivácia pre trh práce

Prostredníctvom aktivít zameraných na sebapoznávanie, sebahodnotenie, hľadanie vlastných zdrojov, svojich charakterových vlastností sa žiaci motivujú k uplatneniu sa na trhu práce. Rolovými hrami si žiaci môžu vyskúšať rôzne situácie v jednotlivých pracovných pozíciách podľa vlastného výberu. Pod vedením skúseného lektora sú žiaci vedení pri prezentácii jednotlivých povolaní, s ktorými sa môžu stretnúť na trhu práce. Aktivizácia členov skupiny nastáva aj pri poskytovaní spätnej väzby, ktorú dostávajú od členov skupiny, vedúceho. Žiaci si vypracúvajú akčné plány.

7. Orientácia sa na trhu práce

Žiaci vyhľadávajú Informačné zdroje pre trh práce, učia sa s nimi pracovať. Cieľom tejto aktivity je, aby sa vedeli orientovať na trhu práce, vedeli odhaľovať negatívne pracovné ponuky - obchodovanie s ľuďmi, vykorisťovanie až zneužívanie ľudských práv. Mali by poznať regionálne možnosti, pracovné podmienky, charakteristiku regiónu a možnosti trhu práce. Je nevyhnutná ich aktívna účasť na riešení vlastných problémov, aktívne vyhľadávanie voľných pracovných miest.

8. Písomná komunikácia

Žiaci sa učia vytvárať písomnosti potrebné pre trh práce: vlastný inzerát, žiadosť, motivačný list, životopis. Spolu s lektorom môžu diskutovať o vhodnosti uvádzania informácie, že žiadateľ je zdravotne postihnutou osobou. Diskusiou sa vyvolá polemika, či je potrebné uviesť, že uchádzač o zamestnanie je zrakovo postihnutý, alebo to bude uvádzať neskôr, až na osobnom stretnutí. Žiaci sa rozprávajú o tom, či zdravotne postihnutí občania sú pre zamestnávateľa príťažou, či sú prospešní. Predmetom diskusie sú aj legislatívne požiadavky na zamestnávateľov pri povinnom podiele zamestnávania občanov so zdravotným postihnutím.

Verbálna a neverbálna komunikácia

Účastníci sa oboznámia s:

- aktívnym počúvaním, dávaním spätnej väzby. Rôznymi rolovými hrami si tieto techniky skúšajú v menších skupinách.
- neverbálnou komunikáciou. Účastníci programu by mali vedieť, že neverbálna komunikácia existuje, že intaktná spoločnosť ju vníma viac ako verbálnu. Žiaci s úplnou stratou zraku, resp. s vážnym poškodením vizuálneho kanála, nedokážu vnímať neverbálnu komunikáciu. V skupine sa o nej rozpráva a prezentuje sa ako veľmi dôležitá súčasť komunikácie. Prezentujú sa pravidlá vhodného správania - mimika, gestá, posturoológia. Žiaci si trénujú aktívne nastavenie tela, očný kontakt, výraz tváre (signalizujúci záujem), prikyvovanie, neprítomnosť rušivých pohybov. V tejto časti sa učia pozitívne odkazy tela prostredníctvom úsmevu, otvoreným postojom, nastavením tela, vzpriamením. Dôležitou súčasťou tréningu je naučiť sa vyhnúť negatívnym odkazom tela a to: trasúci sa hlas, ustráchaný výraz, napr. zakrývaním úst rukou, nadmerná vzdialenosť, pomalé tempo reči, neprirodzené sedenie na stoličke.
- správaním. Žiaci charakterizujú agresívne, asertívne a pasívne formy správania. Rolovými hrami si žiaci skúšajú zásady a znaky vhodného asertívneho správania.
- reakciou na kritiku. Žiaci sa učia využívať techniku otvorených dverí.
- poskytovaním spätnej väzby tak, aby si na druhom všímali nielen negatíva, ale predovšetkým pozitíva.

9. Telefonický kontakt

Účastníci programu sa oboznámia s:

- cieľom rozhovoru - získať súhlas so zaslaním písomnosti, zaradenia do databázy uchádzačov, s možnosťou osobného stretnutia,
- pravidlami telefonického rozhovoru - v prípade, ak oslovuje uchádzač zamestnávateľa z vlastnej iniciatívy, telefonát na základe inzerátu,
- pravidlami slušného telefonického rozhovoru s využitím predchádzajúcich získaných zručností - pre zrakovo postihnutých uchádzačov o povolanie je telefonický rozhovor preferovaný pred osobným stretnutím, z dôvodu zhoršenej orientačnej schopnosti v neznámom prostredí.

10. Pohovor u zamestnávateľa

Mal by nasledovať po telefonickom rozhovore. Žiaci sa oboznámia s princípom rozhovoru dvoch rovnocenných partnerov, a to zamestnávateľa a uchádzača o zamestnanie. Účastníci sa oboznámia:

- s cieľom zamestnávateľa - či uchádzač je vhodný pre výkon ponúkanej práce, aký má vzťah k práci, či zapadne do kolektívu zamestnancov,
- s cieľom uchádzača - informácie o práci, o firme, o zamestnancoch, o platových a pracovných podmienkach.
- s fázami osobného rozhovoru - predstavenie, lámanie ľadov, získavanie informácií o uchádzačovi, o firme, získanie termínu vyjadrenia firmy, pozitívny záver stretnutia.

11. Transfer - prenos do života

Utvrdzujú sa skúsenosti, vedomosti a zručnosti, ktoré účastníci získali v priebehu práce v skupine. Každý účastník skupiny si vytvára vlastný akčný plán (sled krokov, ktoré by mohol realizovať s cieľom vyriešiť svoju problémovú situáciu). Záver transferu tvorí vyhodnotenie aktivity v skupine.

Výstup činnosti

Výstupy diagnostiky a poradenstva sú evidované v osobnom spise klienta. Ide o nasledovné dokumenty:

- žiadosť zákonného zástupcu o zaradenie žiaka do starostlivosti poradenského zariadenia,
- žiadosť o psychologické a špeciálnopedagogické vyšetrenie s prílohami:
 - o informovaný súhlas so spracovaním osobných údajov,
 - o záznamy z osobnej, zdravotnej a rodinnej anamnézy,
 - o pedagogická charakteristika
- protokoly z diagnostických testov (psychologických, špeciálnopedagogických, sociálno-pedagogických) a rediagnostických vyšetrení,
- záznamy z kariérovej diagnostiky a z kariérového poradenstva,
- záznamy z konziliárnych stretnutí v rámci multidisciplinárneho prístupu,
- odporúčania pre použitie kompenzačných pomôcok, adaptácie materiálov,
- identifikácia silných stránok žiaka,
- vyplnené dotazníky profesijných záujmov žiaka,
- práce žiaka počas kariérovej diagnostiky a poradenstva,
- študijné alebo učebné odbory, o ktoré má žiak záujem (na základe informácií z programu Proforient),
- postrehy zo skupinovej odbornej činnosti,
- závery a odporúčania na výber ďalšieho vzdelávania a možné uplatnenie žiaka na trhu práce,
- vyjadrenie klienta k záverom poradenského procesu.

Spolupráca

Na dosiahnutie stanovených cieľov je potrebná spolupráca viacerých členov tímu:

Kariérový poradca CPaP spolupracuje s :

- Pracovníkmi CPaP -psychológom, špeciálnym pedagógom na témach:
 - Výberúčastníkov programu,
 - Interpretácia lekárskeho nálezov, psychologickéj a špeciálnopedagogickej správy,
 - Nastavenie programu, výber tém,
 - Adaptácia vzdelávacích materiálov.
- Podporným tímom v školách so žiakom so ŠVVP:
 - kariérovým poradcom v škole, ktorý koordinuje aktivity v kariérovom poradenstve v škole, odporúča vhodné témy pre daného žiaka. Kariérový/výchovný poradca, už má spracovanú smerovú diagnostiku žiaka, diagnostiku záujmov, možné preferencie žiaka. Môže poskytnúť informácie o žiakovi, zozbierané od pedagógov školy,
 - triednym učiteľom, ktorý pomenúva možné vedomosti a skúsenosti žiaka, pozná rodinné zázemie, môže mať dôležité informácie o postojoch zákonných zástupcov, vzťah k zamestnaniu ich dieťaťa,
 - pedagogickým asistentom, ktorý má skúsenosti s adaptovanými materiálmi pre žiaka, ovláda kompenzačné nástroje žiaka, schopnosť používať kompenzačné pomôcky,
 - školským psychológom, ktorý pozná sociálne zázemie žiaka, jeho rodinnú, osobnú, školskú anamnézu, proces učenia, ďalší psychický rozvoj žiaka,

- školským špeciálnym pedagógom, ktorý pozná jeho špeciálne výchovno-vzdelávacie potreby a môže posúdiť opodstatnenosť úprav metód a foriem vzdelávania žiaka v danom programe, možnosti v oblasti budúceho uplatnenia sa v profesijnom živote.
- s rodičmi, príp. zákonnými zástupcami,
- s odbornými lekármi, ktorí majú žiaka v dispenzári, poskytujú najnovšie lekárske nálezy,
- s inými poradenskými zariadeniami,
- so strednými školami,
- s úradmi práce, zamestnávateľmi,
- s miestnou komunitou a príslušnými organizáciami, ktoré zastrešujú jednotlivé druhy postihnutia.

Úskalia postupu

Medzi najvýznamnejšie rizikové faktory pôsobiace na dieťa/žiaka, ktoré môžu následne ovplyvniť jeho profesijný vývin patria:

- zdravotné oslabenie, postihnutie, narušenie,
- aktuálny zdravotný stav žiaka,
- intelektové danosti, prípadná intelektová nedostatočnosť,
- dostupnosť odborného poradenstva pri voľbe povolania,
- osobnostné vlastnosti,
- úroveň sociálnych zručností,
- úroveň samostatnosti a nezávislosti na pomoci iných,
- dopad znevýhodnenia na psychiku dieťaťa,
- nízka motivácia žiakov pre uplatnenie sa na trhu práce,
- zlá dostupnosť následných vzdelávacích zariadení,
- nedostatočná podpora rodiny.

Čomu sa vyhnúť

Pri realizácii stretnutí rozvoja komunikačných a sociálnych zručností je potrebné zabezpečiť kompenzačné a optické pomôcky. Odporúčame, aby žiakovi/študentovi bolo umožnené používať vlastné pomôcky, ktoré by mali byť personalizované na jeho potreby.

S vlastnými pomôckami, ktoré bežne používa vo vyučovacom procese, dokáže efektívnejšie pracovať počas aktivity. Zmena pomôcok si vyžaduje počiatočné zaškolenie, no môže spôsobovať pomalšiu prácu počas jednotlivých stretnutí. Žiakom so zrakovým znevýhodnením sa môže poskytnúť predĺžený čas na individuálnu prácu, prácu v skupine až do 50% času v porovnaní s ostatnými účastníkmi.

Daný odborný postup evokuje realizáciu rozvoja sociálnych a komunikačných zručností pre homogénnu skupinu zrakovo postihnutých. Uvedený postup ráta so zaradením zrakovo postihnutých s rôznymi stupňami a druhmi zrakového postihnutia. Pri heterogénnej skupine je potrebné zabezpečiť každému účastníkovi skupiny primeranú adaptáciu vzdelávacích materiálov, pracovných listov (digitálna forma, zväčšené písmo, braillove písmo).

Popísaný program je možné realizovať súčasne s intaktnými a zrakovo postihnutými žiakmi. V tomto prípade je potrebné zabezpečiť bezbariérový prístup pre účastníkov so zrakovým znevýhodnením, správne usadenie, zachovanie stabilného rozloženia účastníkov v miestnosti. Vhodné je, ak adaptované materiály budú predkladané nevidiacim a slabozrakým pred začatím stretnutia tak, aby sa žiaci s materiálom dokázali oboznámiť.

Doplňujúce informácie

Kvalifikačné predpoklady

Pri napĺňaní poslania tohto odborného postupu sú vhodné profesie:

kariérový poradca,
oftalmológ,
špeciálny pedagóg,
psychológ a školský psychológ,
liečebný pedagóg,
sociálny pedagóg.

Zoznam použitých metód

Metódy zamerané na diagnostiku:

- Testy na vyšetrenie zrakovej ostrosti (Optotypy - Ley Hyvärinen)
- Testy na vyšetrenie citlivosti na kontrast (Ley Hyvärinen)
- Testy na vyšetrenie centrálného zorného poľa (Amslerova mriežka)
- Testy na vyšetrenie funkčných porúch a obmedzení v zrkovom vnímaní (Test IN- SIGHT)
- Frostigovej Test zrkového vnímaní
- Test na zistenie adaptácie na svetlo adaptometrami
- Test na potrebu kontrastu - Hiding
- Lea – hracie karty
- Test farebného videnia
- Testy sociálnych zručností a kompetencií - postavenie v kolektíve - dotazníky sociálnej začlenenosti, testy socio-kultúrneho kontextu - Socag, Wilsonov test, sociálne kruhy, nedokončené vety, terapeutické karty,
- Dotazníky rozhodovacích procesov - testy ťažkostí pri rozhodovaní, dotazníky rozhodovacích štýlov.

V individuálnom kariérovom poradenstve môžeme využiť nasledovné psychodiagnostické nástroje priamo súvisiace s kariérovým vývinom:

- T-200 Test hierarchie záujmov (Psychodiagnostika, 1984)
- T-123 Základné stredoškolské zameranie
- Dotazník ťažkostí v rozhodovaní o voľbe povolania (Vendel, 2007)
- AIST-R (SK) Test štruktúry záujmov (Hogrefe - Testcentrum, 2018)
- DVP - Dotazník voľby povolania a plánovania profesijnej kariéry
- BIP - Bochumský inventár profesijných charakteristík osobnosti (BIP)
- Self - directed search (SDS), (Sebariadiaca explorácia)
- BKP - Batéria testov kariérového poradenstva (Psychoklinik, s.r.o., Nitra, 2020)
- testy profesionálnych záujmov, profesijných charakteristík osobnosti - HO-PO-MO

V individuálnom kariérovom poradenstve môžeme využívať nasledovné metódy: podpora vhľadu a sebaexplorácie, klarifikácia, konfrontácia, interpretácia, spätná väzba, sebakontrolné techniky, ventilácia, povzbudenie, modelovanie, persúázia, relaxačné metódy. Možno využiť tiež prácu s terapeutickými kartami - Karty s príbehmi, Svetom hodnôt, Jobkort, Silné stránky a tiež pracovné listy.

Zoznam organizácií

- CPaP špecializujúce sa na príslušné postihnutie
- Združenie pre kariérové poradenstvo a rozvoj kariéry
- Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny

- Asociácia výchovných poradcov
- Asociácia lektorov a kariérových poradcov
- Občianské združenia (UNSS, CPSSP)

Použité zdroje

DRÁĽ, P. *Vyrovnáваме šance. Príručka na podporu študijnej a profesijnej orientácie sociálne znevýhodnených žiakov*. Bratislava: CVEK centrum pre výskum etnicity a kultúry. 2015. ISBN 978-80-972069-1-8

HARGAŠOVÁ, M. *Výchovné poradenstvo a voľba povolania*. Bratislava: Raabe.2014 ISBN: 978-80-8140-101-5

JESENSKÝ, J. *Přehled systému komprehenzivni tyflopédie*. Hradec Králove: Gaudeamus. 2002. ISBN 80-7041-329-8.

LOPÚCHOVÁ, J. *Pedagogika zrakovo postihnutých – vybrané kapitoly*. Bratislava: MABAG. 2008. 80 s. ISBN 978-80-89113-53-8.

LOPÚCHOVÁ, J. *Základy pedagogiky zrakovo postihnutých*. Bratislava: IRIS. 2011. 245 s. ISBN 978-80-89238-61-3.

THOLTOVÁ, J. a kol. *Praktická príručka k používaniu diagnostických nástrojov v kariérovom poradenstve pre dospelých*. Bratislava: Národný ústav celoživotného vzdelávania. 2016

Vzdelávací program pre žiakov so zrakovým postihnutím pre primárne a nižšie stredné vzdelávanie

Aplikácie vzdelávacích programov pre žiakov so zdravotným znevýhodnením a všeobecným intelektovým nadaním

www.vedomostne-ostrovy.sk

<https://test-osobnosti.riasec.sk/>

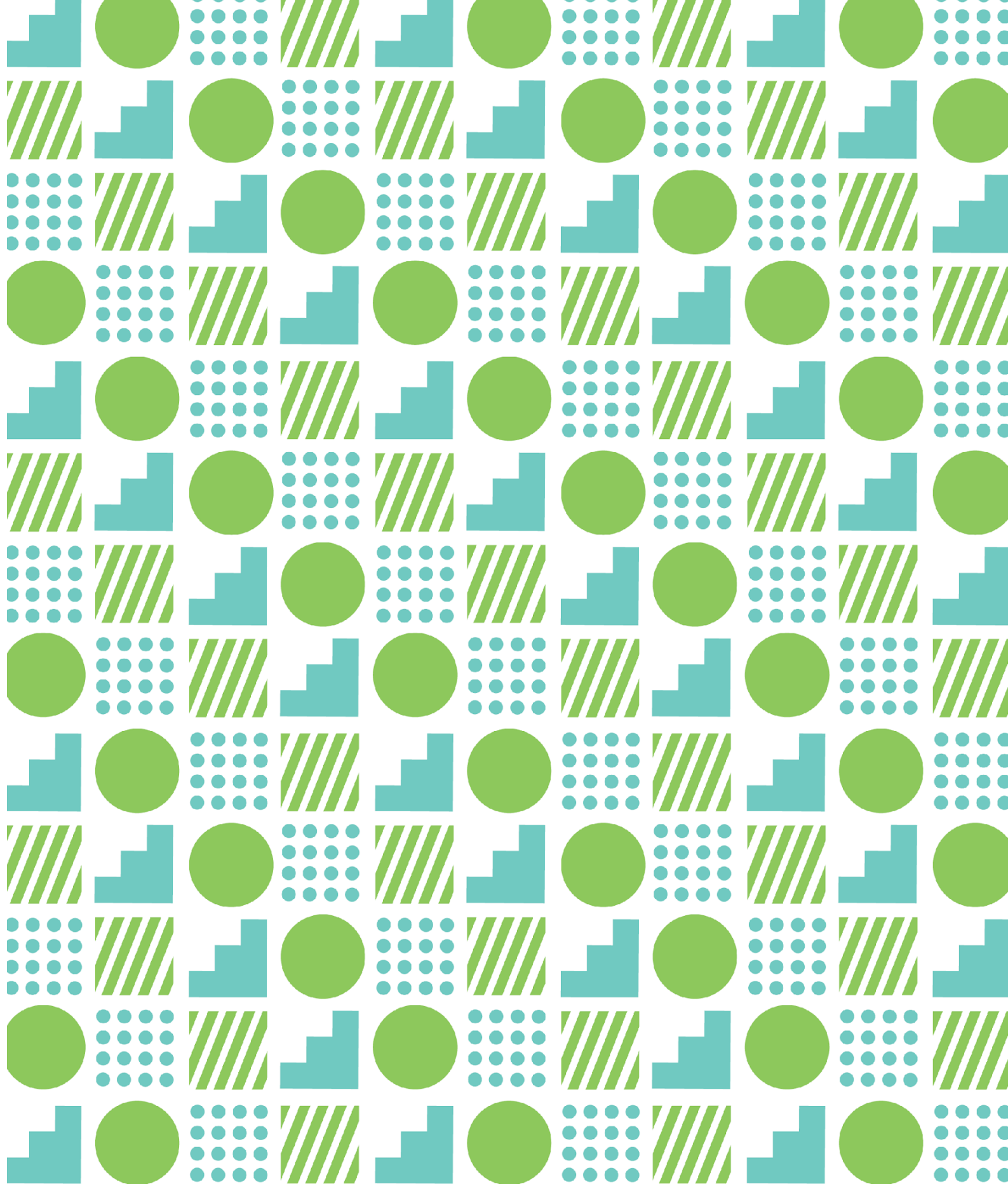
www.16personalities.com

www.corobim.sk

www.uplatnenie.sk

www.platy.sk

VÝSKUMNÝ ÚSTAV
DETSKEJ PSYCHOLÓGIE
A PATOPSYCHOLÓGIE

ŠTANDARDY
NÁRODNÝ PROJEKT

Štandardizáciou systému poradenstva a prevencie
k inklúzii a úspešnosti na trhu práce